

pitalista contemporània com el Sri Lanka del segle XVIII). El repte continua en evidenciar com el concepte de lloc pot aportar nova llum a vells problemes plantejats a l'entorn de la teoria i de les relacions socials en diferents moments històrics i en reflex de l'actualitat, ja que el lloc és vist no només com un indicador sinó com una font d'ordre polític i social.

En qualsevol cas, el dubte rau en si és cert o no que l'estudi del lloc té, pot tenir, o ha de tenir aquest «poder» que suggereix el títol de l'obra; el tret bàsic és si, més enllà d'una «moda» circumstancial, hom assumeix o no el paper decisivament determinant que la dimensió local pot tenir en la interpretació de la societat, del territori i de l'evolució social del territori. De fet, al llarg de l'obra, aquest «poder» del lloc en cap moment sembla posar-se en dubte ni suscitar cap mena de debat: si hom accepta aquest fet, cal reconèixer que els plantejaments de l'obra són força correctes i equilibrats pel que fa al balanç entre la reflexió teòrica (o més aviat intel·lectual) i el vessant més pragmàtic.

Malgrat que en els casos que s'exposen el mètode plantejat pugui ser perfectament aplicable, a causa d'especials transcendències i sensibilitats de la dimensió local en unes àrees i moments històrics determinats, de fet amb els casos presentats es pretén demostrar que l'estudi del lloc és un mètode perfectament vàlid, tant per l'anàlisi de territoris sota diferents sistemes econòmics i distints nivells de desenvolupament, com per diverses èpoques històriques: aquesta és potser una pretensió excessiva, però en tot cas és ben cert que molt sovint l'estudi d'una realitat socioespacial a partir de l'àmbit local ha d'aportar una visió més directa i

acurada, i doncs, potser, més compromesa i crítica, d'aquella mateixa realitat.

Abel Albet

Departament de Geografia
Universitat Autònoma de Barcelona

COPETA, Clara (1986); *Esistere e abitare. Prospettive umanistiche nella geografia francofona*, Milano, Franco Angeli, col. Geografia e società 26, 271 pp. (24.000 L).

És inqüestionable la preponderància del món anglosaxó en molt diferents esferes i, concretament en geografia, és ben clar que en els darrers temps s'ha mostrat d'allò més dinàmic i innovador. Aquest fet es manifesta en la gran proliferació de publicacions, tot i que les múltiples edicions no reflecteixen, necessàriament, produccions de qualitat, sinó que evidencien més gran facilitat i disponibilitat de recursos per a la investigació i publicació.

Pel que fa a la geografia humanística, tradicionalment dels Estats Units ens ha arribat una autèntica allau, tant de reflexions teòriques com d'estudis aplicats, que ha influït decisivament en l'evolució d'aquesta línia de pensament en altres latituds i, sovint, les han arribat a eclipsar. Així, la producció d'altres escoles nacionals de geografia ens és força desconeguda, a vegades (és cert) per culpa d'una menor capacitat d'innovació, però sobretot per dificultats de difusió i reflexió sobre la pròpia producció.

Som ara, però, davant d'una obra que suposa una certa excepcionalitat a aquesta realitat: de fet, pretén ser una presentació (més que no pas una anàlisi o una reflexió en profunditat) d'alguns trets humanístics que caracteritzen la geografia

francòfona contemporània; queda clar que es tracta de reflectir els principis vigents que posseeixen una arrel humanística, i que en cap moment es corrobora la idea expressada per André-Louis Sanguin el 1981 quan afirma que aquests principis arriben a estructurar-se en forma d'una «escola francòfona de geografia humanística».

En tot cas, l'excepcionalitat continua en recordar que aquesta presentació d'un moment de la geografia no-anglosaxona és feta des d'una òptica italiana: efectivament, Clara Copeta (coordinadora de l'obra i investigadora al Dipartimento di scienze geografiche e merceologiche de la Università di Bari) coneix a la perfecció el pensament geogràfic d'expressió francesa (ja hi ha dedicat anteriors estudis) i a més, representa exemplarment el minúscul estol de geògrafs políglotes italians, la darrera fornada dels quals ha començat a comprendre la imperiosa necessitat de les relacions personals i directes amb les geografies transoceàniques i transalpines.

A més de l'estudi introductori de Clara Copeta, l'obra és un recull de deu articles (tots ells originals excepte un ja publicat i un altre de refós) decididament heterogenis, que més que una visió sistemàtica de la geografia humanística sembla que ofereixin el treball d'un col·lectiu d'investigadors lligats per vincles d'amistat i afinitats. De vegades, a més d'aquesta «amistat» i d'un llenguatge comú, es fa difícil i tot veure-hi trets conjunts: vist fredament, ¿què hi ha en comú entre la recerca entorn del concepte i la funció de la ideologia en geografia, desenvolupat per Vincent Berdoulay, amb la solitària insistència de Claude Raffestin envers el paradigma de la territorialitat humana en

tant que interrelació entre ciència i vida, entre pràctica i coneixement? O, ¿què comparteix el treball de Ruggero Crivelli sobre la «quotidianitat» amb l'espessa reflexió de Jean Bernard Racine, Claude Raffestin i Victor Ruffly entorn dels mecanismes de l'escala en la pràctica de la geografia, o amb la «justícia socioespacial» d'Alain Reynaud? ¿Quins lligams hi ha entre les propostes d'Antonio Cunha en relació amb les noves orientacions normatives de l'anàlisi regional, i les idees de Jean-Bernard Racine entorn d'una «nova geografia dels espais viscuts i de les relacions de l'home amb el territori»? ¿Què permet relacionar el «Manifest per una nova geografia universal», redactat per Jean Paul Ferrier, amb la recerca de René Rochefort sobre les formes de «reterritorialització»?

Clara Copeta a la introducció i Bertrand Lévy al primer capítol, responen, de manera més o menys precisa, a aquests interrogants, en apuntar que l'etiqueta de geografia humanística designa l'ampli i complex discurs geogràfic que no reconeix la necessitat de mantenir un sistema de referència de tipus «topogràfic», estrictament racional i cartesià, per tal d'aconseguir una objectualització científicament rellevant de la geografia. Més enllà del geògraf «humà», l'«humanístic», sembla obligat a resoldre el problema ontològic de l'*esistere*, l'enigma de en què consisteix el món realment viscut. D'aquí ve, potser, la gran varietat d'opcions suggerides i l'ampli espectre filosòfic de referència. Sense renunciar a les notables aportacions de la *humanistic geography* anglosaxona, Copeta pretén també recordar, a través de l'*abitare*, el valuós llegat de geografia clàssica vidaliana, que, sens dubte, roman present en les

diverses opcions «humanístiques» presentades per l'obra.

Tal com s'ha dit, aquesta obra, més que un estudi sistemàtic de la trajectòria històrica o del moment present de la geografia humanística al món francòfon (en aquest cas hi trobaríem a faltar articles d'Antoine Bailly, Sylvie Rimbart, Armand Frémont o altres representants de l'«Escola de Caen», o bé referències als seus treballs i, és clar, a les obres de «clàssics» com Ledrut, Lecuyer, Pailhous, Soucy, Metton, Sansot, Dardel, Bachelard, etc.), aquesta obra, doncs, ve a ser una evidència puntual del desenvolupament de múltiples principis humanístics a la geografia francòfona: de fet és significatiu que dels deu autors que signen els capítols del llibre, sis pertanyen a universitats o centres de recerca suïssos, un realitza la seva activitat habitual al Canadà i només tres procedeixen d'universitats pròpiament franceses.

Si a la introducció, Copeta fa un repàs dels trets que caracteritzen l'humanisme, la fenomenologia i la *humanistic geography* anglosaxons, ha de ser l'estudi de Bertrand Lévy, ja al primer capítol, el que introdueixi una visió sobre diversos temes humanístics en la producció geogràfica francòfona. En qualsevol cas, s'evidencia que els corrents de pensament geogràfic no poden ser considerats arreu de la mateixa manera: respecte a la *humanistic geography*, la geografia humanística francòfona (o els trets humanístics dins la geografia francòfona) apareix caracteritzada per arrels culturals molt més pregones, per un marc filosòfic referencial molt més discret i, sobretot, per un espectre d'interessos molt més ampli i compromès (la millora de la qualitat de vida, la reducció de les desigualtats so-

cioeconòmiques, etc.), tot formulant propostes força més concretes, com polítiques de descentralització econòmica, ús de tecnologies intermèdies, respecte estricta a l'autonomia i llibertat dels grups socials, etc.

Abel Albet

Departament de Geografia
Universitat Autònoma de Barcelona

PÉREZ GALDÓS, Benito (1989); *Cuarenta leguas por Cantabria*, Edición de B. Madariaga, Excmo. Ayuntamiento de Santander/ONCE, Colección del Centro Cultural Dr. Madrazo, Santander, 92 pp.

Este relato, producto del viaje que, en septiembre de 1876, realizara el autor, guiado por su amigo José María de Pereda, y en compañía de don Andrés Crespo, se inscribe dentro del género de crónicas literarias sobre Cantabria, de las que fueron precedente los estudios de Amós de Escalante, *Costas y Montañas* (1871), que tanto habrían de influir en las *Rutas Literarias de la Montaña* (1960), de José María de Cossío, también hace poco reeditadas.¹

Madariaga, dentro de su espléndido estudio introductorio, nos dice que la primera publicación del trabajo de Pérez Galdós se fecha en 1876; habiendo sido frecuentes las posteriores reediciones, totales o parciales. Es el escrito del novelista canario una breve crónica, que ape-

1. Cossío, J. M.^a de (1989), *Rutas literarias de La Montaña*, Diputación Regional de Cantabria, ediciones de la Librería Estudio, Santander, 525 pp. (1.ª edición, 1960).